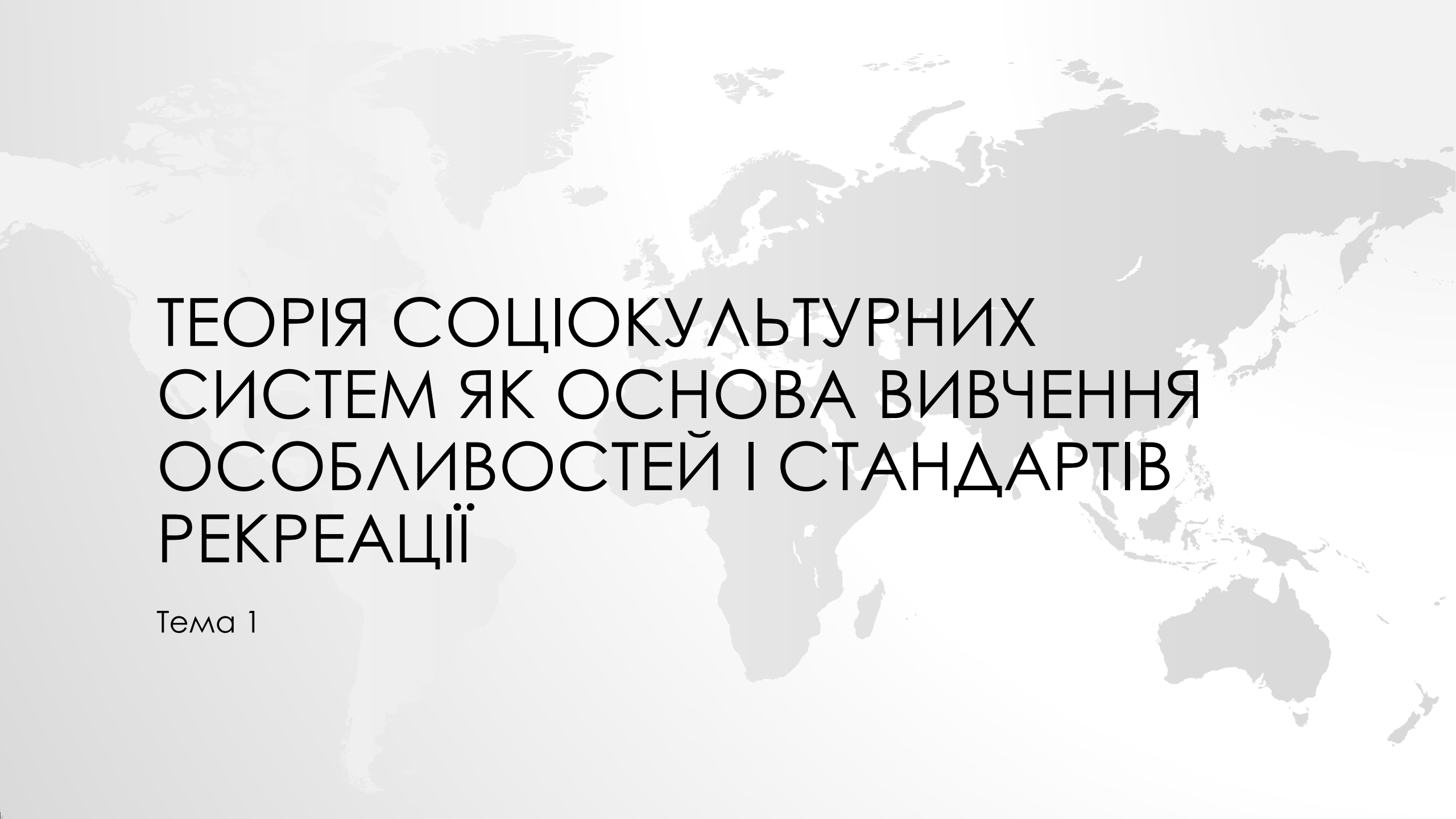

A faint, light gray world map is visible in the background, centered behind the text.

ТЕОРІЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ СИСТЕМ ЯК ОСНОВА ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ І СТАНДАРТІВ РЕКРЕАЦІЇ

Тема 1

ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ ТЕОРІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ СИСТЕМ

- **Соціокультурна система (СКС)** - тип соціокультурного утворення, домінуючий в соціокультурній еволюції.
- СКС включають основну частину заселених територій і населення світу. СКС характеризуються великими розмірами територій і значущою чисельністю свого населення, мають оригінальні стандарти організації простору, суспільства і держави і володіють багатьма унікальними властивостями, завдяки яким значно відрізняються від решти соціокультурних утворень.

ГОЛОВНІ РИСИ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ СИСТЕМ

- здатність розширювати свій хоумленд за рахунок соціо-культурної переробки нових територій;
- здатність генерувати складну структуру власного простору, з внутрішніми буферними зонами, для захисту від інших СКС;
- наявність повного циклу соціо-культурної переробки територій, що включає сім етапів;
- домінування внутрішніх закономірностей над зовнішніми чинниками, які завжди використовуються у відповідності до внутрішньої логіки розвитку СКС;
- здатність формувати природно залежних васалів в процесі соціо-культурного перетворення територій;

ГОЛОВНІ РИСИ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ СИСТЕМ

- наявність своєї світової релігії або її власного унікального варіанту;
- Здатність поширювати | розповсюджувати свою мову за межами хоумленда, що перш за все стосується внутрішнього буфера і природно залежних васалів;
- надійність і самодостатність власної економіки;
- здатність генерувати і реалізовувати стійкі оригінальні економічні стандарти і форми, що не мають аналогів за межами даної СКС.

ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ ТЕОРІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ СИСТЕМ

- Соціо-культурне середовище – тип соціо-культурного утворення. Багато в чому схожий з соціо-культурною системою, але має велику кількість принципових відмінностей. Характерні стійкість і тривалість існування, наявність специфічних економічних, соціальних і культурних форм.
- Основні відмінності від СКС виявляються в категоричній нездатності переробляти нові простори в свій хоумленд, розширюючи його при цьому, і формувати природно залежних васалів: немає роботи з простором, яка ведеться соціо-культурними системами. Підсумком стає свого роду консервація середовищ: вони не міняють свого простору і самі не еволюціонують впродовж тривалого часу, сучасним підсумком чого є невеликі розміри їх територій. Істотна відмінність від СКС виявляється і в надзвичайній ситуативності поведінки.

ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ ТЕОРІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ СИСТЕМ

- **Регіон змішаного соціокультурного освоєння** – тип соціокультурного утворення. Простір, що не має чіткого внутрішнього соціокультурного домінанта, на якому присутні різні соціокультурні утворення (СКС, середовища і буферні зони).
- Як правило, це райони молодого історичного освоєння, які в перспективі знаходять соціокультурну визначеність, але при цьому можуть зберігати присутність в своїх межах декілька соціокультурних утворень. Найбільш вірогідна еволюція регіонів змішаного соціо-культурного освоєння в природно-залежних васалів і зовнішні буферні зони, в деяких випадках - в частину хоумленда однієї з СКС.

ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ ТЕОРІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ СИСТЕМ

- **Зовнішній соціокультурний буфер** – тип соціокультурного утворення, що існує для розділення двох і більш СКС. Як правило, зовнішні буферні зони межують не безпосередньо з СКС, а з їх внутрішніми буферами, повністю підконтрольними своїм СКС. Зовнішня буферна зона як особливе соціокультурне утворення характеризується надзвичайною нестабільністю і залежністю від динаміки тих СКС, які вона розділяє.
- Прикладом зовнішньої буферної зони може служити Східна Європа - особливий тип соціокультурного утворення, що розділяє західну і російську СКС.

ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ ТЕОРІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ СИСТЕМ

- **Природно-залежний васал** – відносно цілісна територія з власним населенням, що здатна мати деякі принципові відмінності від сусідньої, домінуючої над нею СКС, але стала її невід'ємною частиною в результаті тривалої і систематичної соціо-культурної переробки.
- Природно-залежні васали можуть володіти чималою політичною і економічною самостійністю, мати неоднозначні та інколи конфліктні стосунки зі своїм домінантом, в реальності будучи лише частиною певної СКС. Змінити соціо-культурний статус практично не можуть. Справа не в окремих разових економічних або політичних акціях, але в соціо-культурних заходах, які потрібно послідовно проводити протягом декількох століть і за ініціативою конкуруючої СКС.

ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ ТЕОРІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ СИСТЕМ

- **Анклав** – простір історично тимчасового домінування однієї з СКС в рамках іншої соціокультурного утворення. Генезис формування анклавів багатообразний і багато в чому залежить від конкретних особливостей динаміки СКС.
- Як правило, анклави генеруються в процесі розширення простору контролю тієї або іншої СКС. Вони виконують важливі соціо-культурні завдання, але недовговічні з історичної точки зору. Черговий етап еволюції СКС може стати причиною деградації анклава, навіть за відсутності зовнішнього тиску на нього.

ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ ТЕОРІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ СИСТЕМ

- **Община-анклав** в межах іншої СКС – критична маса населення однієї СКС, яка постійно проживає на території іншої СКС і зберігає при цьому свої соціо-культурні стандарти.
- Відтворення общини-анклава здійснюється як за допомогою природного приросту, так і механічних міграцій населення з материнської СКС в СКС постійного мешкання. Общини-анклави найбільш характерні для регіонів змішаного освоєння.

ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ ТЕОРІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ СИСТЕМ

- **Хоумленд** – найбільш глибоко перероблена в соціокультурному відношенні територія, на якій протягом тривалого історичного проміжку часу проживали і / або проживають представники певної соціокультурного утворення, однозначно закріплюючи цю територію за собою.
- Території хоумлендов завжди захищаються від вторгнень. Представники інших соціокультурних утворень можуть бути присутніми на них тільки короткочасно і з масою обмежень, що особливо стосується хоумлендів соціокультурних систем.

ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ ТЕОРІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ СИСТЕМ

- **Внутрішня буферна зона СКС** – якісно своєрідна частина соціо-культурного простору СКС. Завжди розташована уздовж межі з іншими соціо-культурними утвореннями.
- Внутрішня буферна зона призначена для захисту хоумленда СКС від безпосередніх контактів з іншими СКС, їх агресії. Може межувати як із зовнішньою соціокультурною буферною зоною, так і з внутрішньою буферною зоною сусідньої СКС. Організація внутрішньої буферної зони відрізняється багатьма специфічними рисами, залежними від конкретного процесу еволюції СКС, до якої вона належить.

ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ ТЕОРІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ СИСТЕМ

- **Еволюція СКС** – процес зміни СКС шляхом реалізації її внутрішнього потенціалу і з урахуванням зовнішніх чинників.
- Зовнішні чинники можуть істотно впливати на СКС, головним чином - на її конкретні форми, але в цілому процес еволюції СКС є продукт їх власного внутрішнього розвитку.
- **Етап** – історично значущий відрізок часу в еволюції СКС, в рамках якого проводяться принципові і чітко визначувані перетворення, пов'язані з освоєнням простору СКС. Підсумком етапу є якісно нова організація СКС.
- У еволюції кожної СКС виділяється сім етапів, які характеризують найбільш важливі зміни в освоєнні простору. У кожній СКС ці зміни можуть носити істотно різний характер і повинні розглядатися тільки на підставі їх внутрішньої логіки.

ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ ТЕОРІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ СИСТЕМ

- **Період** – складова частина етапу, в рамках якої проводяться істотні і чітко помітні зміни з певними частинами соціокультурного простору СКС.
- Основна відмінність періоду від етапу полягає в тому, що зміни можуть носити локальний характер і бути пов'язаними тільки з окремими регіонами СКС. Сукупність періодів складає етап. Етапи діляться на різну кількість періодів; залежно від СКС і особливостей самого етапу, їх може бути від 2 до 5.

ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ ТЕОРІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ СИСТЕМ

- **Стадія** – складова частина періоду. Виділяється при детальному описі еволюції СКС. Характеризує окремі частини процесу перетворення простору в рамках періодів. Критерієм для виділення є наявність певної політичної, економічної і соціальної специфіки.
- Важливо, що стадія може бути не пов'язана із змінами в освоєнні простору. Поняття характеризує і окремі явища політичній, економічній, соціальній історії СКС.

ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ ТЕОРІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ СИСТЕМ

- **Соціокультурний конкурс** – процес, характерний тільки для соціокультурних систем. Полягає в розробці і виборі найбільш ефективною в конкретних умовах для даної СКС соціокультурної основи, що визначає подальші шляхи вирішення її найбільш фундаментальних і принципових завдань.
- **Соціокультурний стандарт** – сукупність конкретних нормативних принципів і установок, регулюючих організацію суспільства і держави, а також форми реалізації внутрішнього потенціалу соціо-культурного утворення.